

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KỸ THUẬT CÔNG NGHIỆP

THIẾT KẾ ĐIỀU KHIỂN HỆ QUÁ TRÌNH ĐA
BIẾN VÀ NÂNG CAO CHẤT LƯỢNG BẰNG BỘ
ĐIỀU KHIỂN MỜ LAI

TRẦN NGỌC LONG

LUẬN VĂN THẠC SĨ KỸ THUẬT

THÁI NGUYÊN 2015

LỜI CAM ĐOAN

Tên tôi là: Trần Ngọc Long

Sinh ngày: 10 tháng 09 năm 1982

Học viên lớp cao học khóa K15 - Tự động hóa - Trường Đại Học Kỹ Thuật Công Nghiệp - Đại Học Thái Nguyên.

Hiện đang công tác tại: Công ty viễn thông Quân Đội Viettel Hà Nội-Trung tâm Viettel Mê Linh.

Xin cam đoan luận văn “Thiết kế điều khiển hệ quá trình đa biến và nâng cao chất lượng bằng bộ điều khiển mờ lai” **do thầy giáo PGS. TS. Nguyễn Như Hiến hướng dẫn là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Tất cả các tài liệu tham khảo đều có nguồn gốc, xuất xứ rõ ràng.**

Tôi xin cam đoan tất cả những nội dung trong luận văn đúng như nội dung trong đề cương và yêu cầu của thầy giáo hướng dẫn. Nếu có vấn đề gì trong nội dung của luận văn, tôi xin hoàn toàn chịu trách nhiệm với lời cam đoan của mình.

HỌC VIÊN

Trần Ngọc Long

LỜI CẢM ƠN

Trong thời gian thực hiện luận văn, tác giả đã nhận được sự quan tâm rất lớn của nhà trường, các khoa, phòng ban chức năng, các thầy cô giáo, gia đình và đồng nghiệp.

Tác giả xin bày tỏ lời cảm ơn chân thành nhất đến PGS.TS. Nguyễn Như Hiền, trường Đại học Kỹ thuật Công nghiệp đã tận tình hướng dẫn trong quá trình thực hiện luận văn.

Tác giả xin chân thành cảm ơn đến các thầy cô ở Khoa Điện, phòng thí nghiệm Khoa Điện - Điện tử – Trường Đại học Kỹ thuật Công nghiệp đã giúp đỡ và tạo điều kiện để tác giả hoàn thành thí nghiệm trong điều kiện tốt nhất.

Mặc dù đã rất cố gắng, song do điều kiện về thời gian và kinh nghiệm nghiên cứu của bản thân còn hạn chế nên luận văn không tránh khỏi những thiếu sót. Tác giả rất mong nhận được những ý kiến đóng góp từ các thầy cô giáo và các bạn đồng nghiệp để luận văn được hoàn thiện và có ý nghĩa hơn trong thực tế.

HỌC VIÊN

Trần Ngọc Long

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN	i
LỜI CẢM ƠN	iii
MỤC LỤC	iv
DANH MỤC CÁC HÌNH VẼ	vii
DANH MỤC CÁC CHỮ VIẾT TẮT	ix
DANH MỤC CÁC BẢNG	ix
DANH MỤC CÁC KÝ HIỆU	x
MỞ ĐẦU	1
1. Mục tiêu của luận văn	1
2.Nội dung của luận văn	2
Chương I: GIỚI THIỆU VỀ CÁC ĐỐI TƯỢNG ĐA BIẾN: TRONG ĐIỀU KHIỂN QUÁ TRÌNH	3
1.1. Các khái niệm cơ bản về quá trình và điều khiển quá trình.....	3
1.1.1. Các khái niệm cơ bản	3
1.1.2. Mục đích và yêu cầu của điều khiển quá trình.....	6
1.2. Các thành phần cơ bản của hệ thống ĐKQT	10
1.2.1. Cấu trúc cơ bản của một HT ĐKQT	10
1.2.2. Các thành phần cơ bản của hệ điều khiển quá trình.....	11
1.3. Các hệ điều khiển đa biến trong công nghiệp.....	15
1.3.1. Giới thiệu chung:.....	15
1.3.2. Một số quá trình đa biến tiêu biểu.....	17
1.4. Kết luận chương I.....	22
Chương II: LỰA CHỌN VÀ MÔ TẢ TOÁN HỌC HỆ THỐNG ĐIỀU KHIỂN QUÁ TRÌNH ĐA BIẾN	23
2.1. Lựa chọn đối tượng nghiên cứu của luận văn.....	23

2.1.1. Xây dựng mô hình quá trình	23
2.1.2. Các ví dụ:	25
2.2. Xây dựng các phương trình mô hình	27
2.2.1. Mô hình đầy đủ của bình trộn quá trình.....	27
2.2.2. Phương trình cân bằng vật chất:.....	28
2.2.3. Bậc tự do của hệ thống.....	31
2.2.4. Mô hình hàm truyền đạt	32
2.3. Kết luận chương II:	35
Chương III: THIẾT KẾ ĐIỀU KHIỂN MỨC VÀ NHIỆT ĐỘ CHO	
QUÁ TRÌNH ĐA BIẾN	36
3.1. Cấu trúc mô hình thông dụng của hệ ĐKQT	36
3.2. Mô hình ĐKQT đa biến	36
3.3. Các phương pháp xác định tham số PID.....	41
3.3.1. Phương pháp tối ưu độ lớn.....	44
3.3.2. Phương pháp tối ưu đối xứng.....	46
3.4. Đánh giá chất lượng hệ thống bằng mô phỏng trên Matlab – Simulink.....	49
3.4.1. Cấu trúc mô phỏng:	49
3.4.2. Kết quả mô phỏng	50
3.5. Đánh giá chất lượng hệ thống bằng thí nghiệm	51
3.5.1. Cấu hình thực nghiệm về điều khiển mức tại trung tâm thí nghiệm:	51
3.5.2. Giới thiệu về mô hình thực nghiệm:	53
3.5.3. Các kết quả thực nghiệm:.....	57
3.5.4. So sánh với kết quả mô phỏng:	57
3.6. Kết luận chương III	57
Chương IV: THIẾT KẾ ĐIỀU KHIỂN MỨC CHO ĐỐI TƯỢNG ĐA	
BIẾN BẰNG BỘ ĐIỀU KHIỂN MỜ LAI	58
4.1. Cấu trúc một bộ điều khiển mờ.....	58

4.1.1. Mờ hoá	58
4.1.3. Khôi luật mờ và khôi hợp thành.....	61
4.1.3.1. Các bước xây dựng luật hợp thành khi có nhiều điều kiện.....	62
4.2. Các bộ điều khiển mờ.....	63
4.2.1. Bộ điều khiển mờ tĩnh:.....	63
4.2.2. Bộ điều khiển mờ động.....	64
4.3. Bộ điều khiển mờ lai	65
4.3.1. Sơ đồ mô phỏng	65
4.3.2. Các biến vào ra.....	66
4.3.3. Kết quả mô phỏng	67
4.4. Nhận xét:	68
KẾT LUẬN VÀ KIẾN NGHỊ	69
TÀI LIỆU THAM KHẢO	71

DANH MỤC CÁC HÌNH VẼ

Hình 1.1: Quá trình và phân loại biến quá trình	4
Hình 1.2: Các thành phần cơ bản của một hệ thống điều khiển quá trình	10
Hình 1.3: Sơ đồ khối một vòng của hệ thống điều khiển quá trình.....	11
Hình 1.4: Cấu trúc cơ bản của một thiết bị đo quá trình	12
Hình 1.5: Cấu trúc cơ bản của một thiết bị điều khiển.....	13
Hình 1.7: Sơ đồ cấu trúc điều khiển đa biến.....	15
Hình 1.8: Mô hình tháp chưng cất hai thành phần	18
Hình 1.9: Sơ đồ cấu tạo của lò hơi có bao hơi.....	20
Hình 1.10: Giảm độ công nghệ thiết bị trộn quá trình.....	21
Hình 2.1: Tháp chưng cất hai thành phần	26
Hình 2.2. Mô hình bình trộn hai thành phần.....	27
Hình 2.3: Sơ đồ công nghệ của thiết bị mức – nhiệt độ.....	27
Hình 2.4: Sơ đồ cấu trúc điều khiển đa biến.....	35
Hình 3.1: Cấu trúc chung của hệ điều khiển quá trình	36
Hình 3.2: Mô hình toán học của hệ có hai tín hiệu vào và hai tín hiệu ra.....	37
Hình 3.3: Mô hình điều khiển tách kênh phân ly của hệ có hai tín hiệu vào và hai tín hiệu ra	37
Hình 3.4: Mô hình điều khiển tách kênh phân ly của hệ có hai tín hiệu vào và hai tín hiệu ra khi đối tượng có thay đổi hàm số truyền	39
Hình 3.5: Mô hình điều khiển tách kênh phân ly của hệ có hai tín hiệu vào và hai tín hiệu ra không làm thay đổi mô hình đối tượng	41
Hình 3.6a,b: Điều khiển với bộ điều khiển PID	42
Hình 3.7: Dải tần số mà ở đó có biên độ hàm đặt tính bằng 1, càng rộng càng tốt	44
Hình 3.8: Sơ đồ cấu trúc hệ thống điều khiển nhiệt cho đối tượng đa biến.....	46

Hình 3.9: Minh họa tư tưởng thiết kế bộ điều khiển PID tối ưu đối xứng.....	48
Hình 3.11: Cấu trúc mô phỏng hệ thống điều khiển mức đối tượng đa biến	49
Hình 3.12: Cấu trúc mô phỏng hệ thống điều khiển nhiệt độ đối tượng đa biến	49
Hình 3.13: Kết mô phỏng hệ thống điều khiển mức đối tượng đa biến.....	50
Hình 3.14: Kết mô phỏng hệ thống điều khiển nhiệt độ đối tượng đa biến.....	50
Hình 3.15: Cấu trúc thí nghiệm điều khiển mức nước lò hơi	51
Hình 3.16: Bình mức trong thí nghiệm điều khiển mức nước lò hơi	51
Hình 3.17: Giao diện trong thí nghiệm điều khiển mức nước lò hơi	52
Hình 3.18: Giao diện kết quả thí nghiệm điều khiển mức nước lò hơi.....	52
Hình 3.19: Kết quả thí nghiệm hệ thống điều khiển cho đối tượng đa biến.....	57
Hình 4.1: Cấu trúc bộ điều khiển mờ cơ bản	58
Hình 4.2: Phương pháp giải mờ cực đại.....	60
Hình 4.3: Giải mờ theo điểm trọng tâm	60
Hình 4.4: Cấu trúc hệ điều khiển mờ lai	66
Hình 4.5: Bộ điều khiển mờ động	66
Hình 4.6: Giải mờ bằng điểm trọng tâm	67
Hình 4.7: Đặc tính điều chỉnh mức.....	67

DANH MỤC CÁC CHỮ VIẾT TẮT

Từ viết tắt	Tên tiếng anh	Tên tiếng việt
SISO	Single In – Single Out	Hệ một vào - một ra
MIMO	Multi Input – Multi Output	Hệ nhiều vào - nhiều ra
CV	Controller variable	Biến cần điều khiển
SP	Set point	Giá trị đặt(Tín hiệu vào của hệ thống)
PID	Proportional-Integral-Derivative	Tỷ lệ - Tích phân – Vi phân
PM	Process Measurement	Là tín hiệu phản hồi
MV	Manipulated variable	Biến điều khiển
CO	Controller Output	Sai lệch điều khiển

DANH MỤC CÁC BẢNG

Bảng 1.1	19
Bảng 1.2	21
Bảng 1.3	53

DANH MỤC CÁC KÝ HIỆU

KÝ HIỆU	Ý NGHĨA
CV	Biến cần điều khiển
SP	Giá trị đặt
MV	Biến điều khiển
ĐKQT	Điều khiển quá trình
HTĐKQT	Hệ thống điều khiển quá trình
PID	Bộ điều khiển tỷ lệ, tích phân, vi phân
PLC/DCS	Bộ điều khiển logic mờ/ Bộ điều khiển phân tán
CPU	Khối xử lý trung tâm
PS	Khối nguồn
F, L, B, D	Lưu lượng: nguyên liệu vào, dòng hồi lưu, dòng sản phẩm đáy và đỉnh
Z_F, y_B, x_B	Thành phần: nguyên liệu vào, sản phẩm đỉnh và sản phẩm đáy
T_F, q_F	Nhiệt độ và tỷ lệ hơi của nguyên liệu đầu vào
P, T	Áp suất và nhiệt độ trong tháp
M_B, M_D	Trữ lượng lỏng ở đáy tháp và ở bể chứa sản phẩm ngưng tụ
V_1	Lưu lượng hơi nước cấp nhiệt
V	Hơi của đáy tháp
V_T	Lưu lượng của hơi ở đỉnh tháp
W	Lưu lượng nước lạnh đi vào thiết bị ngưng tụ
Bc	Bơm cấp
t_s	Nhiệt độ sôi
i'	Nhiệt lượng đun nóng nước tới nhiệt độ sôi